РОЗДІЛ 1. ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЄКТУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Радомський І. П.
кандидат педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
відділу андрагогіки Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих НАПН України, м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0003-2452-0898

ОСОБЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОЕКТУВАННЯ В НЕФОРМАЛЬНІЙ ОСВІТІ ДОРОСЛИХ

Розглянуто феномен педагогічного проектування як особливої сфери діяльності в неформальній освіті дорослих. Окреслено основні функції, етапи, складники педагогічного проектування. Досліджено психолого-педагогічні аспекти неформальної освіти дорослих. Виділено ряд суттєвих ознак та особливостей неформальної освіти, як специфічної діяльності. З урахуванням особливостей організації освітнього процесу в системі неформальної освіти дорослих виокремлено ряд принципів навчання, які доцільно використовувати в процесі педагогічного проектування освітнього процесу в системі неформальної освіти дорослих. Розглянуто використання педагогічних технологій як інструментарію реалізації педагогічного проектування в неформальній освіті дорослих.

Вступ

Важливим завданням сучасної освіти в цілому і неформальної освіти дорослих загалом являється безперервна фахова підготовка працівника відповідного рівня та профілю, що досконало володіє професією та орієнтується у суміжних сферах діяльності, готового до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності.

1. Проектувальна діяльність, як рушій інноваційного розвитку сучасної освіти

Розгляд проблематики педагогічного проектування освітнього процесу виступає однією з важливих тенденцій розвитку сучасної освіти.

В. Монахов зазначав, що процес модернізації в освіті повинен ґрунтуватись на педагогічній діяльності по проектуванню та реалізації інноваційної освітньої системи, в якій відображаються нові філософсько-психолого-педагогічні підходи до розуміння особистості особи що навчається, її навчання, виховання і розвитку. В результаті виникає інноваційна діяльність педагогів, яка не тільки удосконалює, оптимізує окремі компоненти навчально-виховного процесу, але й за рахунок залучення нових теоретичних ідей, науково-педагогічних методів першочергово

моделює, а потім перетворює освітній заклад в якісну освітню систему [23].

Слово “проект” походить від латинського “projectus”, що буквально означає кинутий вперед, план, задум у вигляді прообразу об’єкта [1, с. 176-177].

Процес проектування спрямований на створення моделей майбутніх процесів та явищ. Компонентами проектної діяльності можуть виступати конкретні моделі або їх частини (функціональні вузли, що об’єднують сукупність елементів). Проектна діяльність зумовлена здатністю людини вибудовувати у свідомості ідеальні моделі, які лише частково відображають дійсність, а частково відображають суб’єктивний світ людини, його цінності та цілі.

Проект за своєю суттю відрізняється від інших видів діяльності тим, що передбачає унікальність кінцевого продукту або послуги. За дослідженнями А. Колєснікова, Т. Колєснікової, А. Олєйніка [19, с. 6-8] найбільш загальними ознаками проекту є:

- проект спрямований на досягнення конкретних (нових) результатів або визначених (нових) цілей;
- проект обмежений в часі, має чітко визначені початок і кінець;
- проект передбачає взаємопов’язану та скоординовану діяльність;
- для досягнення цілей проекту потребується система управління проектом.

Проектування в галузі педагогіки та психології ми відносимо до соціальної сфери, його продукт можна віднести до гуманітарних проектів. Метою гуманітарного проектування виступає удосконалення того, що визначається особливостями людської природи і людських взаємовідносин а інноваційність – одна з найважливіших ознак будь якого проекту та цільова спрямованість процесу проектування.

В наукових джерелах можна зустріти різноманітні визначення поняття “проектування”. Дж. К. Пейдж визначав проектування як “… натхненний стрибок від фактів теперішнього до можливостей майбутнього”, Дж. Б. Ризуік як “творча діяльність, що викликає до життя щось нове та корисне, таке, що раніше не існувало”; Л. Тондл, І. Пейша як “концептуальна, інформаційна підготовка людиною бажаних змін”.

Найбільш поширеним є розуміння проектування як процесу створення проекту, прототипу, прообразу ймовірного, можливого об’єкта або його стану. З таких позицій проектування в галузі педагогіки можна розглядати як цілеспрямовану діяльність людини спрямовану на моделювання уявлень про майбутню соціальну діяльність, кінцевий результат цієї діяльності та наслідки, що виникають в результаті створення та функціонування продукту цієї діяльності. Педагогічне проектування є різновидом соціального проектування. Аналіз наукових джерел [2,8,32] надав нам можливість прийти до певних узагальнень сутності соціального проектування, а саме:

- соціальне проектування є початковим елементом будь якої діяльності, що спрямована на створення предметного середовища людини

та обґрунтування його моделі і раціональних характеристик для вирішення визначених завдань;

- інноваційна діяльність, що спрямована на пошук задуму та розробку моделей нових, ще не існуючих соціальних об'єктів і відношень;

- самостійний вид духовно-соціальної діяльності, що має власні закономірності, механізми та методи здійснення, особливу природу об'єкта діяльності;

- процес, спрямований на розвиток реальної дійсності на основі модельного уявлення про її майбутнє.

Отже, загалом соціальне проектування та педагогічне проектування як різновид соціального ми розглядаємо як діяльність, що спрямована на перетворення або створення соціальних, педагогічних систем, процесів у вигляді їх моделей з метою оптимізації та розвитку реальної дійсності, вирішення різноманітних соціальних, педагогічних завдань використовуючи власні методи, форми, засоби та етапи реалізації.

До основних функцій проектної діяльності можна віднести дослідницьку, аналітичну, прогностичну, удосконалювальну, унормовуючу.

Педагогічна проектна діяльність може бути використана як: – педагогічний засіб всередині більш широкого соціального чи освітнього контексту; – освітнього засобу, відіграючи допоміжну роль по відношенню до інших видів педагогічної діяльності; – процедури в контексті іншої діяльності; – форми інноваційного розвитку якого не будь педагогічного об'єкта, системи, процесу.

Процес проектування науковцями розглядався з різних точок зору. Так Д. Джонс [7, с. 91] визначав у проектуванні три етапи: дивергенція – розширення меж проектної ситуації з метою забезпечення достатнього простору для пошуку рішення; трансформація – створення принципів та концепцій; конвергенція – безпосереднє проектування, вибір варіанту з найменшими витратами. Д. Діксон [8, с. 18] вважав за необхідне включати до процесу проектування наступні елементи: – підготовка – накопичення знань та удосконалення майстерності, формулювання завдання; – зосередження зусиль – кропітка робота для отримання рішення; – перепочинок – розумовий відпочинок, коли дослідник відволікається від завдання яке він вирішує; – осяяння – отримання нової ідеї або видозміна існуючої; – доведення роботи до завершення. Концепція Я. Дітріха [9, с. 314] складається з наступних проектувальних дій: – створення поля бачення для даної потреби проектування у відповідності з необхідністю її виявлення та ступенем визначеності; – виявлення завдань, які необхідно вирішити у зв'язку з забезпеченням задоволення потреби проектування; – складання переліку відомих або ймовірних проблем; – визначення логічних зв'язків між елементами створеного таким чином поля бачення та поступове уточнення сукупності величин, що характеризують задоволення потреби проектування. П. Хілл [32, с. 59] включав наступні етапи проектування: – визначення потреби,– визначення цілі,– наукові дослідження,– формулювання завдання,– формулювання ідей,– вироблення концепції,– аналіз,– експеримент,– рішен-

ня,– виробництво,– розподіл,– споживання.

Серед вітчизняних науковців започаткував теорію та практику педагогічного проектування А. С. Макаренко. Він розробляв ідею “педагогічної техніки” та був прихильником проектування в людині всього найкращого.

В. О. Сухомлинський виокремлював в навчально-виховному процесі такі складові як наука, майстерність, мистецтво. Саме в поняття “майстерність” він вкладав уміння зводити в єдиний процес усі особливості навчально-виховного процесу, чітко визначаючи їх причинно-наслідкову залежність, а також вміння розбиратись в складнощах педагогічних явищ.

У 80-х роках минулого століття В. Беспалько [4] опублікував свою наукову працю по педагогічному проектуванню, що заклало основи визнання проектування як самостійного виду педагогічної діяльності.

Науковими розробками проблематики педагогічного проектування займались активно В. Радіонов – проектуванням педагогічних систем [27, с. 37-38], В. Козирєв – проектуванням гуманітарного освітнього середовища педагогічного університету [18], О. Заїр-Бек [13,14] – навчання проектуванню та проектуванню освітніх програм.

Ґрунтовно досліджувала феномен педагогічного проектування Н. Яковлєва [33, с. 13]. Вона визначала зазначену дефініцію як “цілеспрямовану діяльність педагога по створенню проекту, який являє собою інноваційну модель педагогічної системи, що орієнтована на масове використання”. Також цікавими, на нашу думку, є виокремлення авторкою на основі системного підходу наступних складових педагогічного проектування:

- предметна область педагогічного проектування – метою зазначеної діяльності являється вирішення актуальної педагогічної проблеми на основі принципово нових способів; об’єктом виступає те, за допомогою чого можливо вирішити існуючу проблему; предмет вибудовується на принципово новій основі; суб’єктом виступає педагог – проектувальник;

- характеристика педагогічного проектування – засобами виступають: матеріальними – схеми, законодавчі акти, комп’ютерні ті інші технічні засоби; духовними – спільні засоби наукових досліджень, соціальне замовлення, ключові теоретичні положення суміжних наук; методи – евристичні, кваліметрія, моделювання, педагогічний експеримент; етапи – педагогічний винахід, створення одиничного дослідного зразка, педагогічний експеримент, створення кінцевого проекту.

- результат педагогічного проектування – педагогічний проект, який являє собою інноваційну модель педагогічної системи, що орієнтується на масове використання.

На думку Н. Яковлєвої, при трактуванні поняття “педагогічне проектування” повинно бути збережено технічне підґрунтя з метою ідентифікації процедур педагогічного проектування саме як проектувальних. Ігнорування такої ідентифікації призводить до хаотизації термінології та ускладнює розуміння наукових результатів.

Як результат розгляду наукових розробок з проблематики педагогічного проектування можна виокремити послідовність процесу педагогічного проектування:

- побудова теоретичної моделі об'єкта педагогічного проектування, встановлення його суттєвих властивостей;
- аналіз принципів та умов його функціонування;
- розробка моделі об'єкта педагогічного проектування;
- створення експериментальної моделі об'єкта педагогічного проектування, її апробація в педагогічній дійсності;
- аналіз результатів експерименту та корекція проекту.

Слід зазначити також, що чим складніший об'єкт педагогічного проектування, тим важче створити реально діючу модель та провести її апробацію на практиці. Розробка ж виключно теоретичної моделі може призвести до того, що в ході її реалізації в практичну діяльність вона виявиться неадекватною об'єктивній реальності. Стосовно специфіки педагогічного проектування неформальної освіти дорослих необхідно наголосити, що компоненти освітнього процесу в зазначеній системі не підлягають чіткій алгоритмізації, саме тому апробація на практиці таких педагогічних проектів є принципово важливою.

Доволі різноманітні бачення науковців щодо логічної послідовності реалізації педагогічного проектування. Узагальнюючи доробки цілого ряду дослідників з цього питання [23, 24, 28, 29] можна визначити наступні компоненти: визначення проблеми, формування ідей та висування гіпотез, визначення цілей проектування, розробка критеріїв, розробка варіантів та вибір найбільш ефективних, розробка стратегії керівництва реалізацією проекту, визначення умов та засобів досягнення цілей, реалізація та коригування проекту, аналіз та узагальнення результатів, оформлення результатів проектування як продуктів педагогічної творчості.

Розглянувши цілий ряд наукових праць щодо сутності педагогічного проектування, можемо узагальнити його стосовно нашого дослідження. Отже, педагогічне проектування в системі неформальної освіти дорослих ми розуміємо як сумісну діяльність усіх стейкхолдерів залучених до освітнього процесу, спрямовану на створення проекту освітньої програми і технології її реалізації, які орієнтовані на вирішення освітніх проблем в неформальній освіті дорослих.

Результатом педагогічного проектування в системі неформальної освіти дорослих являється педагогічний проект, специфіка якого залежить від наступних умов: стану середовища, особливостей стейкхолдерів, залучених до підготовки та реалізації конкретного проекту, можливостей його ефективного використання, очікуваних результатів.

Слід також наголосити, що процес педагогічного проектування в системі неформальної освіти дорослих являє собою розробку цілого ряду моделей або проектів, які змінюють один одного на шляху від ідеального об'єкта до реального.

2. Психолого-педагогічні аспекти неформальної освіти дорослих

На сучасному етапі розвитку суспільства активно розвивається неформальна сфера освіти. Свідченням такого розвитку є впровадження різноманітних корпоративних, відомчих систем підвищення кваліфікації персоналу, розширення пропозицій загальнодоступних програм розвитку особистості, бурхливий сплеск пропозицій різноманітних освітніх програм та курсів самовдосконалення на сучасних дистанційних платформах навчання, які стали ще більш затребувані в період карантинних обмежень, викликаних глобальним розповсюдженням коронавірусної інфекції COVID-19.

Неформальна освіта в нашому дослідженні розглядається як соціальне явище і процес, що активно впливає на трудову діяльність, побут, умови життєдіяльності дорослого населення усіх вікових та соціальних груп.

Окреслимо ряд суттєвих, на наш погляд, ознак неформальної освіти, як специфічної освітньої діяльності. Закон України «Про освіту» визначає неформальну освіту як «освіту, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій» [26].

Це діяльність, тісно пов'язана з активною комунікацією та спрямована на отримання нових знань (з різноманітних сфер життєдіяльності), навичок і будь якої систематизованої інформації [35].

В процесі самовдосконалення людина самостійно вирішує, в якій мірі поєднувати переваги з вимогами та можливостями освітнього середовища, довгострокових інтересів з ситуативними, внутрішніх та зовнішніх факторів [31]. Самоосвіта виступає як вибір на індивідуальному рівні основних колізій (суперечностей) освіти [36].

Розглядаючи досвід впровадження неформальної освіти можна виокремити два напрямки розвитку зазначеної освітньої діяльності – європейський та американський. Щодо Європейського напрямку слід зазначити, що в 2000 році по завершенню Лісабонського саміту ЄС виходить "Меморандум безперервної освіти Європейського союзу", в якому зазначено: "Континуум безперервної освіти робить неформальну та інформальну освіту рівноправними учасниками процесу навчання", а також декларується розробка системи "акредитації попередньої та неформальної освіти" (APEL) [34]. Активно проводилась робота в Європейському освітньому просторі щодо розроблення спільних критеріїв для співвідношення неформальної та інформальної освіти в різних країнах, визнання компетенцій, отриманих в ході такої освіти. У правовій системі ЄС ще із 2004 року діють Загальні європейські принципи визнання (валідації) неформальної та інформальної освіти.

Україна активно адаптує внутрішнє право до стандартів ЄС щодо ви-

знання результатів неформального та інформального навчання. На підставі ст. 38 Закону України “Про освіту” постановою Кабінету Міністрів України № 1029 від 05 грудня 2018 року було створено Національне агентство кваліфікацій одними з основних напрямів його діяльності визначено “вироблення механізму визнання альтернативної освіти та призначення на підставі неї часткових професійних кваліфікацій” та “гармонізація української та європейської системи рівнів кваліфікації”.

Наукове підґрунтя американського напрямку розвитку неформальної та інформальної освіти заклали Джон Дьюї [12] та Малкольм Ноулз [37]. Перші наукові роботи що стосувались досліджень безпосередньо неформальної освіти з’явилися в 70-х роках ХХ століття, а на кінець 80-х було остаточно запроваджено поняття інформальної освіти. Під кінець ХХ століття у США та Канаді була створена повноцінна інфраструктура неформальної та інформальної освіти, яка включала організації, що мали успішний бізнес на цих видах освітньої діяльності.

Неформальна освіта характеризується певними особливостями:

- перевага надається інтерактивним методам навчання в яких усі учасники є суб’єктами процесу навчання;
- основою освітнього процесу неформальної освіти виступає особистий інтерес особи, що навчається;
- учіння проходить крізь особистий досвід та особисте відношення, отримана інформація повинна бути актуалізована;
- основою освітнього процесу виступають не тільки знання, а і уміння, навички, рефлексія, усвідомлена діяльність;
- значна роль відводиться дослідницькій діяльності що реалізується за принципом “тут і зараз”;
- доброзичлива, комфортна атмосфера серед учасників неформальної освіти.

Першочергове завдання освіти дорослих полягає в розвитку протягом усього життя компетенцій, необхідних для активної творчої життєдіяльності в сучасному динамічному світі. На думку американського вченого М. Ноулза завданням освіти дорослих є підготовка компетентних людей, які були б здатні застосовувати свої знання в умовах постійних змін суспільства та чия основна компетенція полягала б в умінні включитися в постійне самонавчання протягом усього життя [16]. Досліджує проблематику навчання та самонавчання дорослих наука андрагогіка [25], фундамент якої заклали в другій половині 20 століття науковці П. Джарвіс, М. Ноулз, Р. Сміт та інші [17].

Важливими особливостями дорослого являються наявність життєвого досвіду, фізіологічна, психологічна, соціальна зрілість, економічна незалежність, самосвідомість. Дорослий, який в повній мірі володіє зазначеними особливостями здатен на свідоме відношення до навчання.

З урахуванням розглянутих динамічних змін, що відбуваються в освітній сфері можна виокремити ряд психолого-педагогічних особливостей неформальної освіти дорослих:

- дорослому, що навчається належить визначальна роль в процесі

свого навчання, у визначенні усіх параметрів цього процесу. Завдання педагога зводиться до підтримки, заохочення дорослого, що навчається, надання допомоги у визначенні параметрів навчання та пошуку необхідної інформації. Процес навчання характеризується самостійністю визначення дорослим, що навчається параметрів навчання. Важливо враховувати також вік осіб, що навчаються в тій мірі, в якій він визначає життєвий досвід, психологічні особливості та рівень розвитку їх особистості. Потрібно коректно застосовувати педагогічні та андрагогічні принципи навчання в залежності від віку особи, що навчається;

- дорослий, що навчається вже має певний життєвий досвід який може бути використаним як самим дорослим, що навчається, так і іншими учасниками навчання. Попередні знання, наявність уявлень про сферу діяльності яка вивчається слугує фундаментом подальшого навчання;

- освітня діяльність дорослого в системі неформальної освіти може мати на меті вирішення цілого ряду завдань: отримання нових знань; отримання більш різнопланової та ґрунтовної інформації з питань, які являються об'єктом навчання; набуття навичок використання отриманої інформації; вироблення переконань, впевненості у своїх діях; вироблення нових якостей; задоволення своїх пізнавальних інтересів та інші;

- важлива характеристика дорослих, що навчаються – їх вмотивованість до навчання, що проявляється в їх цілеспрямованості та відповідальному відношенні до навчання. Важливими також є усвідомлення мети навчання та чітких уявлень подальшого застосування здобутих компетенцій;

- спрямованість реалізувати здобуті компетенції в найкоротші терміни спонукає до вибору інтенсивних та технологічних форм навчання;

- освітня діяльність дорослого, що навчається визначається часовими, просторовими, побутовими, професійними, соціальними факторами, котрі можуть сприяти або обмежувати процес навчання;

При цьому слід відмітити, що дорослий, який навчається повинен володіти навичками спільної навчальної діяльності, мати уявлення про організацію освітнього процесу, на основі цього виступати активним учасником спільної діяльності з педагогом щодо діагностики, планування, реалізації, оцінювання та корекції освітнього процесу.

З урахуванням особливостей організації освітнього процесу в системі неформальної освіти дорослих виокремимо ряд принципів навчання, які доцільно використовувати в процесі педагогічного проектування освітнього процесу в системі неформальної освіти дорослих:

1. Принцип спільної освітньої діяльності. Зазначений принцип передбачає спільну діяльність усіх учасників освітнього процесу спрямовану на планування, організацію, оцінювання та корекцію освітнього процесу.

2. Індивідуалізація навчання. Дорослий, що навчається формує індивідуальний навчальний план, орієнтований на задоволення конкретних особистих освітніх потреб з урахуванням власного досвіду, рівня підготовки, психофізіологічних особливостей.

3. Системність навчання. Відповідність цілей, змісту, форм, методів, засобів навчання та оцінювання результатів навчання.

4. Принцип усвідомлення навчання. Усвідомлення усіма стейкхолдерами параметрів освітнього процесу та своїх дій спрямованих на організацію процесу навчання.

5. Пріоритет самостійного навчання. Основним видом навчальної роботи дорослого, що навчається є самостійна діяльність спрямована на організацію та забезпечення процесу свого навчання.

6. Принцип врахування власного досвіду. Життєвий досвід усіх учасників освітнього процесу активно використовується в процесі навчання.

7. Контекстність навчання. За допомогою всієї системи форм, методів і засобів навчання (традиційних та нових) послідовно моделюється предметний і соціальний зміст майбутньої діяльності дорослих, що навчаються.

8. Принцип актуалізації результатів навчання. Практичне застосування здобутих компетенцій в найкоротші терміни.

9. Принцип елективності навчання. Залучення дорослого, що навчається до вибору цілей, змісту, форм, методів, засобів, термінів, місця навчання.

10. Принцип розвитку освітніх потреб. Оцінювання результатів навчання здійснюється шляхом виявлення реального ступеня засвоєння навчального матеріалу та виявлення тих матеріалів, без засвоєння яких неможливо досягнути заявленої мети навчання та побудова освітнього процесу з завданням формування у осіб, що навчаються нових освітніх потреб, конкретизація яких відбувається після досягнення визначених цілей навчання.

З метою моніторингу рівня освіти дорослих впродовж життя використовується цілий ряд різноманітних показників. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) визначає показник “відсоток охоплення населення 25-64 років в продовженому навчанні” протягом року або одного місяця. Однією зі встановлених Європейським союзом в 2004 році стратегічних цілей систем освіти було досягнення показника участі не менше 12,5 відсотків населення у віці від 25 до 64 років в різноманітних навчальних програмах. Деякі європейські країни вже перетнули цей показник: Швеція – більше 34 відсотків, Велика Британія – більше 21 відсотка, Ісландія – більше 24 відсотків.

Активно використовуються показники охоплення навчанням дорослого населення різноманітними видами освітньої діяльності поза межами формальної освіти (extra formal education). За даними OECD лідерами являються скандинавські країни, які можуть запропонувати своїм громадянам близько 4000 годин короткострокових освітніх програм різноманітного спрямування. В цілому, це призводить до нарощування людського капіталу та створює потужне підґрунтя для стійкого розвитку суспільства.

Проведений аналіз дав нам можливість виокремити суттєві характеристики неформальної освіти, урахування яких дозволить забезпечува-

ти високу ефективність педагогічного проектування освітнього процесу в системі неформальної освіти дорослих:

по-перше це суб'єктність усіх учасників освітнього процесу;

по-друге – особиста зацікавленість дорослого, що навчається в досягненні як найкращих результатів;

по-третє надання можливості дорослому, що навчається вибору способу взаємодії з предметом навчання;

по-четверте – протягом усього освітнього процесу дорослий, що навчається проводить багатопланове дослідження, використовуючи різноманітні інструменти та ґрунтуючись на безпосередніх відкриттях що відбуваються "тут і зараз".

3. Педагогічні технології як інструментарій реалізації педагогічного проектування в неформальній освіті дорослих

Педагогічні технології, що розробляються на основі технологічного підходу в освіті широко використовуються в ході організації як формальної так і неформальної освіти. Активно використовуються різноманітні педагогічні технології і в освіті дорослих [3,20,21].

Американський фахівець П. Мітчелл дає таке визначення педагогічної технології: «Педагогічна технологія є галузь досліджень і практики (в рамках системи освіти), що має зв'язки з усіма сторонами організації педагогічних систем для досягнення специфічних потенційно відтворюваних педагогічних результатів» [22].

В документах ЮНЕСКО технологія навчання визначається як системний метод створення, застосування і визначення всього процесу викладання і засвоєння знань із урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, що має завдання оптимізувати форми освіти [30, с. 115].

В. Докучаєва [10, с. 125] в своїй роботі зазначає, що деякі дослідники розглядають проектування як соціальну технологію в освітній галузі, що має забезпечувати перехід від парадигми підтримуючої (традиційної) до парадигми інноваційної освіти у вищому навчальному закладі. Соціальні технології в освіті ґрунтуються на ідеї гармонійного поєднання цілей – навчання, професійної підготовки й самоосвіти, саморозвитку, самовизначення.

Застосування соціальних технологій у сфері освіти, на її думку, потребує дотримання таких принципів-вимог:

1. Головною метою є збереження й розвиток творчого потенціалу кожної людини, її інноваційних здібностей.

2. Вибір засобів досягнення мети здійснюється з урахуванням специфіки їх використання в освітній сфері (як правило, це комплексне поєднання різних соціальних технологій – дослідження, проектування, менеджменту, комунікації тощо).

3. Результат, що прогнозується: формування світогляду, який ґрунтується на гнучкості мислення, багатокритеріальності рішень, толерантності до інакомислення, відповідальності за власні дії [10].

Якщо ж проектування розглядати як технологію, адекватну парадигмі можливого розвитку, інноваційної освіти, то в цьому випадку актуальності набувають загальні принципи-цінності (суспільно й особистісно значущі), що проголошуються як якісно нові. Цими цінностями-принципами є:

- Пізнання майбутнього світу й створення теперішнього реального (порівняти з традиційною освітою: пізнання існуючого світу й створення майбутнього).
- «Теорія практики» як раціональна основа діяльності (у традиційній освіті – природно-науковий метод і формальна логіка).
- Творчі рішення в наборі альтернатив у повсякденному житті, багатокритеріальність оцінювання (традиційна освіта: тільки одне – єдине – рішення; лише один критерій – «вірно» або «невірно»).
- Пріоритет духовних чинників (у традиційній освіті – не затребувані).
- Нова якість освіти – методологія гармонійної взаємодії людини й світу (парадигма традиційної освіти: знання й закони природного світу та способи створення штучного світу) [10, с. 125-126].

Дослідниця О. Аніщенко [3, с. 3] виокремлює найбільш поширені технології навчання в освіті дорослих:

- структурно-логічні (задані) технології, що являють собою поетапну організацію постановки завдань навчання, вибору способів їх розв'язання, діагностики й оцінки одержаних результатів;
- комп'ютерні технології, пов'язані із застосуванням інформаційних, тренінгових, розвивальних і контрольних навчальних програм різних типів, а також електронних підручників;
- тренінгові технології, пов'язані з відпрацюванням визначених алгоритмів навчально-пізнавальних дій і способів розв'язання типових завдань в ході навчання(тести і практичні вправи);
- дистанційні освітні технології, спрямовані на підвищення ефективності взаємодії викладача і тих, хто навчається, що забезпечується пересилкою навчально-методичних матеріалів електронною поштою; організацією безпосереднього спілкування за допомогою форумів, інтернет-пейджерів і відео конференцій; віддаленим виконанням практичних робіт; поточним контролем засвоєння знань в онлайновому режимі.

Науковець зазначає, що "технології навчання дорослих мають бути особистісно орієнтованими, а в процесі їх проектування й упровадження мають враховуватися принципи суб'єктності, співпраці, співтворчості, розвитку та ін." та акцентує увагу на певних вимогах до особистісно орієнтованих технологій в освіті дорослих:

- навчальний матеріал має забезпечувати виявлення змісту суб'єктного досвіду дорослого, зокрема досвід його попереднього навчання;
- виклад матеріалу у підручнику (або педагогом) має бути спрямованим не лише на розширення обсягу знань, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а й на постійне перетворення набутого суб'єктного досвіду кожного дорослого;

- у процесі навчання необхідне узгодження суб'єктного досвіду дорослих із науковим змістом здобутих знань;

- активне стимулювання дорослих до самооцінної освітньої діяльності, зміст і форми якої мають забезпечувати кожному можливість самоосвіти, саморозвитку, самовираження під час оволодіння знаннями;

- конструювання та організація навчального матеріалу, який дає можливість дорослому вибирати його зміст, вид та форму у розв'язанні завдань;

- виявлення та оцінка способів навчальної роботи, якими користується дорослий учень самостійно, стабільно, продуктивно;

- необхідність забезпечення контролю, оцінювання не лише результату, а головним чином процесу учіння;

- освітній процес має забезпечувати побудову, реалізацію, рефлексію, оцінку учіння як суб'єктної діяльності [3, с. 6-7].

В системі неформальної освіти дорослих активно використовується технологія "відкритого простору" (Д. та Н. Зіцер).

Технологія "відкритого простору" являє собою форму роботи в групах, колективах, учасники яких поєднані спільними інтересами. Головна мета зазначеної технології, як і неформальної освіти – це організація особистісного зростання учасників в межах освітнього процесу. Сам освітній процес в технології "відкритого простору" включає в себе створення комфортної атмосфери для учасників навчання, оформлення особистого інтересу, стадію "Я" (представляє себе з іншими учасниками навчання), творчий етап в ході якого відбувається розкриття себе а далі стадія прийняття матеріалу, що обговорюється. Поділ на групи та підгрупи за такою технологією відбувається на основі особистісних інтересів, а важливим принципом навчання виступає суб'єктність усіх учасників освітнього процесу. В ході впровадження технологій "відкритого простору" повинні дотримуватись наступні вимоги:

- на заняттях присутні саме ті, хто має бути присутнім;

- в ході занять відбувається те, що має відбуватись;

- заняття, коли розпочинається, тоді і розпочинається;

- заняття, коли закінчується, тоді й закінчується;

- під час занять дотримується закон голосування ногами [15].

Висновки

Узагальнюючи матеріали проведеного дослідження можемо окреслити наступні висновки:

Теоретичний аналіз наукових джерел надав можливість уточнити проблематику проектування в теорії та практиці педагогіки та обґрунтувати доцільність та ефективність використання педагогічного проектування для вирішення освітніх завдань в неформальній освіті дорослих. Встановлено, що результат педагогічного проектування залежить від ряду умов, серед яких: стан оточуючого середовища, особливостей суб'єктів освітнього процесу, функціональних зв'язків між ними, очікуваних результатів. Процес педагогічного проектування неформальної

освіти дорослих являє собою цілеспрямовану, послідовну роботу усіх стейкхолдерів, спрямовану на створення педагогічного проекту програми з метою формування фахових компетенцій та включає в себе підготовчий, проектний, результативний етапи розробки освітньої програми.

Проведені наукові розвідки засвідчили, що педагогічне проектування неформальної освіти дорослих залежить від використання сучасних інноваційних досягнень психолого-педагогічної науки, до яких можна віднести проектний та технологічний підходи, що підвищують ефективність освітнього процесу в системі неформальної освіти дорослих.

За результатами аналізу різноманітних теорій та концепцій виокремлено та систематизовано погляди дослідників на неформальну освіту загалом та особливості педагогічного проектування неформальної освіти дорослих.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічний тлумачний словник української мови. Онлайн версія академічного тлумачного «Словника української мови» в 11 томах (1970–1980). Том 8. с.176-177.
2. Амосов Н.М. Моделирование мышления и психики. - Киев: Наукова думка, 1968. - 303 с.
3. Аніщенко, О. В. (2014). Технології навчання дорослих. Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. К.; Кіровоград. 3 (54). 363-366.
4. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии. - М.: Педагогика, 1989. - 190 с.
5. Гершунский Б.С. О научном статусе и прогностической функции педагогической теории // Сов. педагогика. - 1984. - № 10.
6. Гершунский Б.С. Педагогическая прогностика: методология, теория, практика. - К.: Вища шк., 1986. - 200 с.
7. Джонс Дж.К. Методы проектирования /Джон Кристофер Джонс; пер. с англ. Т.П. Бурмистровой, И.В. Фриденберга, под ред. д-ра психол. наук, канд. техн. наук В.Ф.Венды, канд. психол. наук В.М. Мунилова; издан. 2-е, дополненное. – М.: Мир, 1986. – 326 с.
8. Диксон Дж. Проектирование систем: изобретательство, анализ и принятие решений: пер. с англ / Дж. Диксон. М.: Мир, 1969. – 435 с.
9. Дитрих Я. Проектирование и конструирование; пер. с польск. / Ян Дитрих. – М.: Мир, 1981. – 456 с.
10. Докучаєва В.В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі: Монографія. — Луганськ: Альма-матер, 2005. — 304 с.
11. Дука Н.А. Педагогическое проектирование как условие подготовки будущего учителя к инновационной деятельности: Дис. ...канд. пед. наук. - Омск, 1999. - 288 с.
12. Дьюи Дж. Мое педагогическое кредо. // [электронный ресурс] URL: https://altruism.ru/sengine.cgi/5/7/8/7/9 (дата звернення: 18.10.2021).
13. Заир-Бек Е.С. Проектирование учебных программ по педагогике // Педагогика в ВУЗе: наука и учебный предмет. - СПб.: РГПУ, 2000. - С. 365-387.
14. Заир-Бек Е.С. Теоретические основы обучения педагогическому проектированию // Автореф. дисс. докт. пед.наук. - СПб.: РГПУ, 1995. - 35 с.
15. Зицер Д. и Н. Практическая педагогика: азбука неформального образования. - СПб.: “Просвещение”, 2007. - 287 с.

16. Змеев С.И. Основы андрагогики: Учебное пособие для вузов. - М.: Флинта; Наука, 1999. - 152 с.
17. Каптерев П.Ф. Антология гуманной педагогики. - М.: Издательский Дом Шалвы Амонашвили, 2001.
18. Козырев В.А. Гуманитарная образовательная среда педагогического университета. - СПб: СПбГУ, 1999. - 116 с.
19. Колесников А.А., Колесникова Т.Г., Олейник А.В. Управление качеством инновационных проектов: Методические рекомендации / Министерство образования Российской Федерации. - М., 2003. (Серия “Инновационная деятельность”. Вып. 23.) - С. 6-8.
20. Лук’янова, Л. Б. (2010). Основоположні принципи андрагогічної моделі навчання: оптимальні умови використання. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, проблеми. Київ – Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 23, 119-124.
21. Лук’янова, Л. Б., Аніщенко, О. В., Сігаєва, Л. Є, Зінченко, С. В., Баніт, О. В., Дорошенко, Н. І. (2013). Сучасні технології освіти дорослих. Кіровоград: Імекс-ЛТД.
22. Мітчелл, П. Енциклопедія педагогічних засобів, комунікацій і технологій / П. Мітчелл. - Лондон, 1978. - С. 78.
23. Монахов В.М. Аксиоматический подход к проектированию педагогических технологий //Педагогика, - 1997. - № 6. - С.58=62.
24. Монахов В.М. Педагогическое проектирование - современный инструментарий дидактических исследований // Школьные технологии. - 2001. -№ 5. - С. 54.
25. Освіта дорослих: термінологічний словник / Лариса Лук’янова, Олена Аніщенко. - К.; Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2014. - 125 с.
26. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 02.10.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 18.10.2021).
27. Радионов В.Е., Нетрадиционное педагогическое проектирование. Учебное пособие. - СПб.: СПб. гос. техн. ун-т, 1996., - С. 37-38.
28. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. - М., 2000. - 256 с.
29. Смыковская Т.К. Технология проектирования методической системы учителя математики и информатики: Монография. - Волгоград: Бланк, 2000. - 250 с.
30. Столяренко Л.Д. Педагогика. 100 экзаменационных ответов. Экспресс справочник для студентов вузов / Л.Д. Столяренко, С.И. Самыгин. – Ростов н/Д: Издательский центр «Март», 2001. – 256 с.
31. Теоретические основы процесса обучения в советской школе / Под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера. - М., 1989. - С. 234.
32. Хилл П. Наука и искусство проектирования. Методы проектирования, научное обоснование решений. - М., 1973. - С.59.
33. Яковлева Н.О. О педагогическом проектировании // Профессиональное образование. - 2001. - № 5. - С.13.
34. A Memorandum on Lifelong Learning [Electronic resource] // Commission of the european communities. – Mode of access: http://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf (дата звернення: 18.10.2021).
35. Gadamer H.G. Education is Self-Education // Journal of Philosophy of Education. 2001. Vol. 34. № 4.
36. Jarvis P. Paradoxes of Learning. London, 1992.
37. Knowles M. Informal Learning. // Електронна енциклопедія Wikipedia URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Informal_Learning (дата звернення: 18.10.2021).